

STM 1951

Anteckningar om några svenska hovkapellister

Av Daniel Fryklund

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

ANTECKNINGAR OM NÅGRA SVENSKA HOVKAPPELLISTER

ÅR 1926 utgav författaren av dessa Anteckningar en del »Handlingar rörande Hovkapellister», som utgöras av kontrakt från slutet av 1700-talet och memorial från år 1806 och som i ett och annat komplettera den av T. Norlind och E. Trobäck något senare samma år utgivna minnesskriften »Kungl. Hovkapellets historia 1526—1926». Norlind—Trobäck har i allmänhet accepterat de nya uppgifter, i synnerhet av sifferart, vilka meddelats i dessa »Handlingar»,¹ och så har även skett med avseende på klarinettisten Stranensky, vars förnamn emellertid i Norlind—Trobäck liksom i F. A. Dahlgrens Anteckningar om Stockholms Theatrar och P. Vretblads Konsertlivet i Stockholm under 1700-talet uppgives vara Johann Ignaz, under det att kontraktet av den 1 juli 1789 är undertecknat med förnamnen Hans Ignatius, som torde vara de ursprungliga och egentliga.

Vad kontrabasisten Julius Kuhlman beträffar, vilken icke nämnes i Dahlgrens Anteckningar, synes Norlind—Trobäck endast känna till vad som anföres i memorialet. Det meddelas där bl. a., att Kuhlman »år 1773 engagerades at som Contra Bassist gjöra tjenst wid Kongl. Hof Capellet» och att »efter Capellmästarn Kraus's död uphörde min tjenstgöring i Orchestern». Det bestämda årtalet 1773 har återgivits i Norlind—Trobäck, under det att avslutningsåret för tjänstgöringen i Hovkapellet där blivit 1793. Detta senare årtal torde emellertid vara högst osäkert, då Kraus avled den 15 december 1792 och något bevis för Kuhlmans tjänstgöring efter 1792 icke torde förefinnas. Under sådana förhållanden synes det lämpligt att, som det i kommentaren till memorialet föreslås, sätta avslutningsåret till 1792. Vare sig man nu har årtalet 1792 eller 1793, bör det emellertid i förteckningen fördes med ett frågetecken i enlighet med Norlind—Trobäcks förfaringssätt i andra fall, då årtalen icke äro fullt säkra.

I fråga om violinisten Pierre Joseph Lambert meddelar Norlind—Trobäck, att han var född 1745 och att han avled den 26 juni 1807,

¹ »För den svenska musikhistorien äro således alla dessa handlingar av mycket värde. Skada blott de utkommo samtidigt med hovkapellets festskrift och således ej kunde komma denna historik till godo (mer än för de allra sista arken med anställningsdata och födelseår).» T. N. i STM 1926, s. 134.

och han uppgives vidare ha fungerat som violinist i Hovkapellet 1781—95 och som konsertmästare 1795—1807. I andra upplagan av Norlinds Allmänt musiklexikon återfinnas motsvarande uppgifter. Första upplagan av Norlinds Lexikon har andra uppgifter i två hänseenden: hans födelseår är där 1747, och det säges att han blev violinist i Hovkapellet 1783. Dessa båda uppgifter härröra tydligen från Dahlgrens Anteckningar.

Att Lambert var en god violinist, framgår bl. a. därav, att han, enligt P. Vretblads Konsertförteckning, den 17 juni 1800 framträdde i en Dubbel-concert för två violiner av Du Puy tillsammans med konsertmästaren Carl Adam Norman. Lambert synes därvid ha spelat andra stämman i konserten, ehuru han som konsertmästare i Hovkapellet var äldre än Norman, och denna degradering kunde bero på att Lambert som violinist icke var av samma höga kvalitet som Norman. Lambert tjänstgjorde f. ö. knappast som konsertmästare i Hovkapellet, han erhöll titeln som belöning för sina kompositioner för scenen. Det framgår även av det i Handlingar rörande Hovkapellister meddelade memorialet, att han icke betraktade sin befattning som violinist som något väsentligt, då det i memorialet heter: »Il fut engagé pour les Spectacles de la Cour, pour diriger l'Orchestre et composer la musique des Ballets, ainsi que celle des Ballets de l'Opera, et du Dramatique, jusqu'à ce jour . . . Au retour de Votre Majesté, de la Russie, je fis toute la musique pour les fêtes, et pour tous les Spectacles appartenant à Sa Majesté le Roi de Suède, jusqu'à ce moment.» Och i slutet av memorialet talar han om »les bienfaits que j'ai reçus d'Un Grand Roi et le titre de Répétiteur, Compositeur de la Musique pour les divertissemens de la Cour.» I memorialet nämner han sålunda icke ens sin verksamhet som violinist. Han skrev musiken till baletter och skådespel, han var »maître de musique au Spectacle Français de S. M. Le Roi de Suède», och dessemellan anordnande han konserter, som den av P. Vretblad omtalade av den 4 januari 1784, »för Herr Lamberts räkning» med Uttini som dirigent.

De i Norlind—Trobäck meddelade nya uppgifterna om Lamberts födelseår och anställningsår i Hovkapellet grunda sig tydligen på Lamberts eget memorial. Då memorialet emellertid icke innehåller bestämda årtalsuppgifter i dessa hänseenden, uppstår en viss osäkerhet beträffande årtalen, även därför att memorialet är odaterat. Då detta är ingivet med anledning av Gustav IV Adolfs förklaring av den 27 september 1806 om stora operans indragning, kan det emellertid näppeligen vara skrivet före oktober detta år, och det är sannolikt, liksom de i »Handlingar rörande Hovkapellister» återgivna memorialen, avfattat i oktober 1806. Det kan dock ha skrivits senare.

Det är Lamberts egen uppgift i memorialet: »J'ai 61 ans», som för-
anlett Norlind—Trobäck att förlägga födelseåret till 1745, men för
full säkerhet om detta måste man ha kännedom icke blott om året
och månaden utan även om dagen för memorialets undertecknande.

Det förhållandet, att memorialet är odaterat, medför även svårig-
heter, då det gäller att bestämma året för Lamberts anställande som
violinist i Hovkapellet, vilket Norlind—Trobäck tydligen grundar på
en passus i memorialet: »Le Suppliant prend très humblement la
liberté de présenter à Sa Majesté qu'il est depuis 25 ans au service.»
Och här tillkommer den omständigheten, att man icke vet, om Lambert
omedelbart engagerades som violinist i Hovkapellet eller som kompo-
sitör eller repetitör eller dylikt.

Dessutom måste man nog räkna med att Lambert, då han lämnat
uppgifterna i memorialet, kunnat lida av en viss minnessvaghet —
han avled ju icke lång tid därefter.

Det är möjligt, att Norlind—Trobäcks uppgifter om Lamberts fö-
delse- och anställningsår äro riktiga, men då dessa uppgifter strida
mot de förut gängse och icke äro säkra, böra de tagas med försiktighet
och, om de insättas i en förteckning, åtminstone förses med frågetecken.

Här skall också anföras en inkonsekvent uppgift i Norlind—Trobäck
rörande violinisten och konsertmästaren Carl Johan Westerdahl. Där
har memorialets uppgift, att han blev violinist i Hovkapellet 1796,
följts, men under påverkan av Dahlgrens Anteckningar och i strid
med de principer, som tillämpats av Norlind—Trobäck i andra fall av
samma art, har slutåret för hans violinisttid blivit 1820, det år, då
han slutade som konsertmästare, i stället för 1801, det år, då han till-
trädde sin konsertmästarbefattning.

Sedermera ha till dessa i utgivarens samling befintliga »Handlingar
rörande hovkapellister» fogats ännu ett flertal, som ha ett visst intresse
för Hovkapellets historia. Bland annat har Norlind—Trobäcks strävan
att även angiva i Hovkapellet tillfälligtvis anställda kunnat ytter-
ligare tillgodoses.

Dessa nytillkomna handlingar äro i allmänhet yngre än de redan
utgivna. Några härröra dock från 1700-talet, som en brottmålshandling
av den 4 maj 1781, 3 sidor folio: Kongl. Borgrättens »Utslag imellem
Constapelen J. Siöberg och Håf-Trumpetaren O. Öhrnberg ang:de
ärerörig tillwitelse.» Öhrnberg dömdes till böter och att inför Borg-
rätten göra Constapelen Siöberg offentlig avbön.

Hovtrumpetaren Olof J. Öhrnberg anföres i Norlind—Trobäck bland
dem, »som spela till dans för kongl. pagerna», och han nämnes även
som pukslagare i Hovkapellet 1804—06. Utslaget i rättegången synes
icke ha vållat honom något bestående obehag, då Musikaliska Aka-

demien år 1802 förordade en hans ansökan att få öppna en musik-
affär.¹

Från 1700-talet äro också tvenne skrivelser till Kongl. Hof Cassan
(Kongl. Hof Contoret), den ena från konsertmästaren Eric Ferling av
den 8 oktober 1790, den andra från violoncellisten Carl Megelin av
den 9 oktober 1795.

Början av 1800-talet tillhör en skrivelse, ställd till konung Gustav IV
Adolf och undertecknad av violinisten Moses Salomon den 27 oktober
1806. Även denna skrivelse härrör sålunda, liksom de i det föregående
nämnda memorialen, från oktober 1806. Salomon kvarstod i Hov-
kapellet till 1833, från den 1 juli 1820 som altviolinist. Skrivelsen är
av följande lydelse:

Förord hos en nådig Konung at i dess höga tjenst få qwar blifwa för
at, om icke nu genast kunna anses nyttig, dock framdeles äga detta
smickrande hopp, men i widrigt fall at med en nådig pensions åtnju-
tande wara benådad.

Stockholm den 27de October 1806

M: Salomon²

Från mitten av 1800-talet finnas handlingar rörande kapellmästarna
J. G. Dente (1859, då violinist) och I. Lachner (1859), konsertmästarna
J. F. Book (1855, 1861, då violinist), J. J. Nagel (1860, då violinist)
och A. Randel (1846), violinisterna E. G. Kolthoff (1861) och A. Fr.
Lindroth (1856), altviolinisterna C. G. Book (1855), P. A. Oppfeldt
(1855) och A. Rubenson (1855) och kontrabasisten J. G. G. Müller
(1 handling av 1855 och 2 av 1861).

Rubenson tjänstgjorde i Hovkapellet som altviolinist 1850—51, och
det är således i denna handling, undertecknad i april 1855, fråga om
ett tillfälligt förordnande. Han åtager sig »att från den 1:sta till och
med d:24 Mai innevarande år tjenstgöra som altviolinist vid Kongl.
teaterns lyriska representationer och dertill hörande repetitioner».³

¹ Ovan använda stavning av Öhrnbergs namn, vilken genomgående brukas i ut-
slaget, torde vara den riktiga (jfr Norlind—Trobäck och S. Wallin, Beiträge zur
Geschichte der schwedischen Sinfonik).

² Salomon uppgives i Norlind—Trobäck, s. 277, vara född 12/4 1765 och död
16/4 1839, under det att s. 279 motsvarande data äro 12/3 och 16/3. De sistnämnda
äro de riktiga. Jfr Dahlgrens Anteckningar, s. 534, och O. Fr. Wennberg, Kungl.
Hofkapellets Enke- och Pupillkassa samt Pensionsinrättning 1794—1922, tryckt
1923. Norlind har i andra upplagan av Allmänt Musiklexikon, I, s. 537, tryckåret
1923, men II, s. 546, utgivningsåret 1922, väl beroende på att Wennbergs förord
är daterat december 1922. För övrigt uppföres Wennberg i Norlind—Trobäcks
register dels som F. Wennberg, dels som O. Fr. Wennberg, vilket ju lätt kan med-
föra den föreställningen, att det är fråga om två Wennberg.

³ I Norlind—Trobäck är Rubensons namn felstavat s. 279, och hänvisningen
i registret till s. 189 är felaktig.

Oppfeldt var violinist i Hovkapellet 1858—78, men aldrig ordinarie altviolinist. I skrivelsen av den 30 april 1855 »förbinder han sig att ifrån den 24 Maj innevarande år biträda vid Kongl: Theatern som Alt-Violinist, då Operor gifves, till dess Herr Müller åter kan inträda i tjänstgörning». Det ligger väl närmast till hands att förmoda, att det här vore fråga om ett vikariat för en altviolinist Müller. Någon Müller återfinnes emellertid icke i förteckningarna över altviolinisterna i Hovkapellet, och den enda möjliga förklaringen till omnämmandet av »Herr Müller» torde vara, att här med Müller avses kontrabasisten J. G. G. Müller.

I ovan nämnda skrivelse, undertecknad av J. G. G. Müller den 24 april 1855, anhåller Müller om tjänstledighet från den 1 maj »för beivrande af Regementets möte vid Kongl: Elfsborgs Regemente» och förklarar sig med intyg styrka »det jag för den tjänstgörning som mig under permissionstiden kan ålaga, ställt vederbörlig af Herr Kongl: Hofkapellmästaren och riddarn, godhetsfull gillad tjänstförrättare». Skrivelsen nämner emellertid intet bestämt datum för permissionens slut. Till skrivelsen har då Foroni fogat ett tillägg: »attesteras att H. Dir. Müller under sin tillämnade bortovaro från Stockholm, har skaffat en duglig person, som har förbundit sig att ersätta honom inom Kongl. Hofkapellet och att tjänstgöra till den 24 Maj». Av Oppfeldts skrivelse synes nu framgå, att denna Müllers tjänstledighet förlängts, varvid Oppfeldt förordnats som vikarierande altviolinist från den 24 maj, antagligen på grund av omplacering i stämmorna för åstadkommande av en vikarie för Müller.

Vidare märkas från mitten av 1800-talet handlingar, undertecknade av hovkapellister, som trakterat blåsinstrument: oboisten Fr. M. Friebel (1856), klarinettisten Fr. Steude (1843) och fagottisten J. O. Dille (1856).¹

I en skrivelse av den 25 april 1868 förbinder sig trumpetaren J. A. Johnsson att »under Hrr Oscar Thulins frånvaro, under Maji och Juni månader detta år, bestrida den tjänst vid Kongl: Dramatiska Theatern som Hrr Thulin åligger, (mot samma lönevilkor.)» — Johnsson, som här titulerar sig »Musik Corporal», blev sedermera trumpetare i Hovkapellet (1873—94)² —, och enligt en handling av den 1 maj 1868 åtager sig valthornisten C. W. Ericsson, som f. ö. icke nämnes i Norlind—Trobäck, »att mot en Öfverenskommen summa af 30. Rl. Rmt. under Herr O. E. Petterssons frånvaro såsom 1ste walthornist tjänst-

¹ För en annan äldre Dille, Johan Daniel, anför Norlind-Trobäck i registret s. 281 i stället för s. 282.

² I Norlind-Trobäck's register uppgives för Johnsson s. 284 i stället för s. 285, och på denna sida har Johnssons dödsår blivit 1821 i st. f. 1921.

göra vid Kongl. Dramatiska Theatern.» L. O. Thulin och O. E. Pettersson voro endast kort tid anställda i Hovkapellet, Thulin som trumpetare 1867—68 och Pettersson som valthornist 1866—68.

Slaginstrumenten representeras av 4 handlingar, undertecknade av trumslagaren i Hovkapellet L. P. Wallius (1858, 1859, 1860, 1861).¹ I handlingen av år 1858 föreslår Wallius som sin vikarie »Trumslagaren vid Konungens Andra Lif Garde» Lundgren, och i skrivelserna av åren 1859 och 1861 sin son Pehr Jacob Wallius, som i skrivelsen av år 1861 tituleras »Musik Corporalen vid Konungens Andra Lif Garde». F. W. Lundgren och P. J. Wallius äro icke anförda i Norlind—Trobäck.

F. ö. åtföljas dessa dokument rörande hovkapellister av ett stort antal handlingar, som avse sångare (även korsångare), sångerskor, dansörer, dansöser och andra vid Kungl. teatern anställda. En och annan av dessa handlingar giver anledning till reflexioner. Så t. ex. förefaller det egendomligt, att sångerskan Victoria Bundsen, som av bl. a. F. A. Dahlgren, J. Svanberg och T. Norlind uppgives ha blivit elev vid Kungl. teatern först den 1 juli 1858, i en handling, daterad Stockholm den 25 maj 1858, hos »Kongl. Theater Direktionen» anhåller »om tjänstledighet från och med den 26 Maj till och med den 27 Augusti innev. år», vilket tillstyrkes av Johan Jolin, som då var föreståndare för elevskolan.

Daniel Fryklund.

¹ I Norlind-Trobäck har Wallius' namn blivit felstavat såväl i registret som s. 285.